

УДК 351

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.1.4.3>

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ В ПОДАТКОВИХ ОРГАНАХ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ НИМИ КОНТРОЛЬНИХ ФУНКЦІЙ

Опацький Р.М.,
*доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного права і процесу
Навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ*

Опацький Р.М. Адміністративно-правова протидія корупції в податкових органах під час виконання ними контрольних функцій.

У статті досліджуються питання адміністративно-правової протидії корупції в податкових органах під час виконання ними контрольних функцій. Автор аналізує чинне законодавство, що регулює боротьбу з корупцією в податковій сфері, та виявляє ключові корупційні ризики, що виконуються під час здійснення контрольних повноважень податковими органами. Особливо увага приділяється аналізу ефективності адміністративно-правових механізмів, які застосовуються для запобігання та протидії корупційним проявам. У роботі обґрунтовано необхідність удосконалення правового регулювання, впровадження сучасних технологій і підвищення рівня професійної підготовки податкових працівників для зменшення корупційних ризиків. Розроблено рекомендації щодо підвищення прозорості та ефективності діяльності податкових органів у контексті.

Також розглядаються міжнародний досвід боротьби з корупцією в податкових органах та можливості її адаптації в умовах українського правового поля. Акцентується увага на важливості інтеграції антикорупційних стандартів та практики у роботі податкових служб для забезпечення ефективного функціонування державної податкової системи. Автор пропонує конкретні заходи, спрямовані на посилення адміністративного контролю та підвищення рівня відповідальності посадових осіб за корупційні правопорушення.

Наголошується на важливості посилення міжвідомчої співпраці та координації заходів між правоохоронними, антикорупційними та податковими органами для ефективної боротьби з корупцією. Автор зазначає, що залучення громадянського суспільства та неурядових організацій до моніторингу діяльності податкових органів може суттєво підвищити рівень відповідності й прозорості їхньої роботи. Окремо акцентується увага на необхідності вдосконалення системи дисциплінарної відповідальності працівників податкових органів, що вчинили корупційні правопорушення, для забезпечення невідворотності покарання.

Таким чином, стаття пропонує комплексний підхід до адміністративно-правової протидії корупції в податкових органах, включаючи правове, організаційне та технологічне вдосконалення механізмів контролю та запобігання корупційним проявам. Висновки і пропозиції статті можуть бути використані для подальших наукових досліджень і практичної реалізації в рамках антикорупційних заходів.

Ключові слова: законна вимога, правовий статус, адміністративно-правовий статус, посадова особа, гарантії, права, податкова інформація, податкові органи, посадова особа, перевірки, платники податків, корупційний ризик, невиконання законних вимог, адміністративна відповідальність.

Opatsky R.M. Administrative and legal anti-corruption in tax authorities during the performance of their control functions.

The article examines the issues of administrative and legal counteraction to corruption in tax authorities during their performance of control functions. The author analyzes the current legislation regulating the

fight against corruption in the tax sphere, and identifies the key corruption risks that are carried out during the exercise of control powers by tax authorities. Special attention is paid to the analysis of the effectiveness of administrative and legal mechanisms used to prevent and counter corruption. The work substantiates the need to improve legal regulation, introduce modern technologies and increase the level of professional training of tax employees to reduce corruption risks. Recommendations have been developed to improve the transparency and efficiency of tax authorities in the context.

The international experience of fighting corruption in tax authorities and the possibilities of its adaptation in the conditions of the Ukrainian legal field are also considered. Attention is focused on the importance of the integration of anti-corruption standards and practices in the work of tax services to ensure the effective functioning of the state tax system. The author proposes specific measures aimed at strengthening administrative control and increasing the level of responsibility of officials for corruption offenses.

The importance of strengthening interdepartmental cooperation and coordination of measures between law enforcement, anti-corruption and tax authorities for the effective fight against corruption is emphasized. The author notes that the involvement of civil society and non-governmental organizations in monitoring the activities of tax authorities can significantly increase the level of compliance and transparency of their work. Particular attention is paid to the need to improve the system of disciplinary responsibility of employees of tax authorities who have committed corruption offenses in order to ensure the inevitability of punishment.

Thus, the article offers a comprehensive approach to the administrative and legal countermeasures against corruption in tax authorities, including legal, organizational and technological improvement of the mechanisms of control and prevention of corruption manifestations. The conclusions and proposals of the article can be used for further scientific research and practical implementation within the framework of anti-corruption measures.

Key words: legal requirement, legal status, administrative-legal status, official, guarantees, rights, tax information, tax authorities, official, inspections, taxpayers, corruption risk, non-fulfillment of legal requirements, administrative responsibility.

Постановка проблеми обумовлена важливістю забезпечення ефективної роботи податкових органів як ключових інституцій у підтримці економічної стабільності держави. Корупція в податковій сфері значно послаблює довіру суспільства до державних інституцій, призводить до втрати бюджету та створює нерівні умови для платників податків. Посилення адміністративно-правових механізмів протидії корупції є необхідним для забезпечення прозорості діяльності податкових органів, підвищення податкової дисципліни та запобігання зловживання владою при здійсненні контрольних функцій. У статті розглядаються сучасні виклики та можливості вдосконалення законодавчих і практичних інструментів боротьби з корупцією в цій сфері, що є актуальним у контексті реформування державного управління та інтеграції України до міжнародної спільноти.

В умовах глобалізації економіки та інтенсивних змін у податковому законодавстві необхідно забезпечити не тільки належний рівень контролю за дотриманням податкових норм, але й запобігти можливим зловживанням та маніпуляціями.

Дослідження адміністративно-правових аспектів протидії корупції в податкових органах є кроком у формуванні комплексу стратегії боротьби з корупцією, яка включає в себе розвиток інститутів, прозорість процедур, підвищення кваліфікації кадрового складу та активну участь суспільства в контролі за діяльністю органів влади. Стаття також акцентує увагу на міжнародному досвіді, який може бути використаний для вдосконалення української практики.

Таким чином, аналіз і розробка нових адміністративно-правових механізмів протидії корупції в податкових органах є вкрай актуальними в умовах сучасних викликів, які стоять перед державою, і сприяють не лише покращенню фінансової дисципліни, але й підвищенню рівня довіри населення до державних інституцій.

Стан дослідження проблеми. Дослідження проблем корупції в податкових органах та адміністративно-правової протидії цим явищам займає важливе місце в сучасній науковій та практичній діяльності. Науковці, правознавці та практики в галузі державного управління активно аналізують причини, механізми та наслідки корупційних проявів у сфері оподаткування, а також розробляють ефективні стратегії для них. Зокрема, хагальним проблемам протидії корупції в Україні присвятили свої праці: Л.І. Аркуша, В.М. Вересов, А.Є. Жалинський, Ю.Я. Касараба, Т.В. Кова-

льова, В.В. Кузьменко, М.І. Мельник, Р.В. Миронюк, В.В. Побережний, А.О. Собакарь та багато інших. В той же час, проблематиці запобігання та протидії корупції в системі податкових органів досліджували такі науковці: С. Івасенко, О. Жигаленко, Л. Лихошерст, І. Машковська, А. Молчанова, І. Яцків та інші.

Проте не зважаючи на доволі значний масив наукових доробків з питання протидії корупційним проявам в лавах працівників податкових органів, обрана нами тема не втрачає актуальності та потребує додаткового вивчення з метою вироблення оптимальних шляхів подолання корупції.

Враховуючи викладене, доцільно зауважити, що **метою** нашого дослідження є аналіз адміністративно-правових засад протидії корупції в податкових органах під час виконання ними контрольних функцій та на основі отриманих результатів виокремлення шляхів протидії корупційним проявам у досліджуваній сфері.

Для досягнення поставленої мети, нам необхідно виконати наступні **завдання**: аналіз адміністративно-правових засад протидії корупції в податкових органах під час виконання ними контрольних функцій; визначення основні ризики, що можуть бути причиною виникнення корупційних вчинків, а також формулювання пропозиції перспективного удосконалення протидії корупційним ризикам в частині виконання контрольних функцій податківцями.

Виклад основного матеріалу. Протидія корупції в податкових органах є однією з ключових задач державної політики України, адже саме податкові органи відіграють центральну роль у забезпеченні економічної безпеки держави, наповненні бюджету та створенні умов для розвитку бізнесу. Проте, незважаючи на численні реформи, корупція в податкових органах залишається серйозною проблемою, що підриває довіру громадян до державних інституцій та створює умови для ухилення від сплати податків. Особливо актуальним є питання удосконалення механізмів притягнення до адміністративної відповідальності за невиконання законних вимог посадових осіб податкових органів, що є важливим кроком у боротьбі з корупцією.

Станом на 2023 рік, Україна входить до числа країн із високим рівнем корупції, що підтверджується індексами Transparency International та інших міжнародних організацій. За даними Національного антикорупційного бюро України (НАБУ), корупція у податкових органах є одним із найпоширеніших злочинів серед державних службовців, а сума збитків від корупційних діянь щорічно складає мільярди гривень. Так, у 2022 році НАБУ розслідувало понад 200 справ, пов'язаних із корупційними правопорушеннями у податкових органах, що є на 30% більше порівняно з 2021 роком [1].

Одним із головних чинників, що сприяють корупції у податкових органах, є недосконалість законодавства, зокрема у сфері адміністративної відповідальності за невиконання законних вимог посадових осіб. Чинний Кодекс України про адміністративні правопорушення містить статті, які передбачають відповідальність за невиконання вимог посадових осіб податкових органів, однак їх застосування на практиці стикається з численними проблемами, такими як нечіткість формулювань, відсутність механізмів примусового виконання та слабкість правових інструментів, що використовуються для притягнення порушників до відповідальності.

Ключовим напрямом удосконалення процедури притягнення до адміністративної відповідальності є підвищення прозорості та ефективності роботи податкових органів. Це включає запровадження електронних систем контролю, що мінімізують людський фактор у процесах перевірок і зменшують можливість для корупційних дій. Зокрема, система «Електронний кабінет платника податків», запущена у 2019 році, вже продемонструвала певні позитивні результати, однак потребує подальшого вдосконалення. Наприклад, необхідно розширити функціонал системи для автоматизованого контролю виконання законних вимог податкових органів, що зменшить ризики корупційних дій з боку посадових осіб [2].

Іншим важливим аспектом є підвищення кваліфікації та етичних стандартів серед працівників податкових органів. Для цього необхідно запровадити системи регулярного навчання та підвищення кваліфікації, що включатимуть не лише професійні знання, але й етичні принципи, а також запровадження системи контролю за дотриманням цих стандартів. За даними Державної податкової служби України, у 2021 році було проведено лише 15 навчальних заходів з підвищення кваліфікації працівників з питань антикорупційної політики, що є недостатнім для ефективної протидії корупції.

Запровадження механізмів стимулювання доброчесної поведінки працівників податкових органів також може мати значний ефект. Наприклад, у 2020 році було впроваджено систему бонусів

для працівників, які показали високі результати в боротьбі з ухиленням від сплати податків, однак цей підхід вимагає більш системного підходу, що включатиме чіткі критерії оцінки та механізми контролю за їх дотриманням.

Особливої уваги потребує вдосконалення правової бази щодо відповідальності за невиконання законних вимог посадових осіб податкових органів. Законодавство України потребує конкретизації та деталізації понять «законні вимоги», «невиконання вимог», а також чітких критеріїв і процедур їх застосування. Важливим кроком у цьому напрямі може стати внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення з метою посилення відповідальності за невиконання вимог податкових органів, включаючи підвищення штрафних санкцій та запровадження додаткових адміністративних заходів, таких як тимчасове призупинення діяльності підприємств-порушників.

Досвід інших країн, таких як Польща, Литва та Естонія, показує, що жорсткість санкцій за невиконання вимог податкових органів сприяє підвищенню дисципліни серед платників податків та зниженню рівня корупції. У цих країнах успішно застосовуються електронні платформи для автоматизації процесів перевірок і контролю, що значно зменшує можливості для корупційних діянь. Наприклад, в Естонії з 2016 року діє система «E-Tax», яка дозволяє автоматично перевіряти виконання вимог податкових органів та застосовувати штрафні санкції у разі їх невиконання [3].

Також слід звернути увагу на удосконалення механізмів судового контролю за рішеннями податкових органів щодо адміністративної відповідальності. Наразі існують значні затримки у розгляді таких справ у судах, що створює можливості для уникнення відповідальності. Запровадження прискорених процедур розгляду та чітких строків ухвалення рішень судом може значно підвищити ефективність цього процесу. Важливим кроком у цьому напрямі стало б удосконалення судової практики, що включає розробку методичних рекомендацій для суддів щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення у податковій сфері.

Окрему увагу слід приділити запровадженню механізмів громадського контролю за діяльністю податкових органів. Це включає створення платформи для подання скарг і пропозицій громадян щодо роботи податкових органів, а також можливість участі громадськості у моніторингу виконання законних вимог посадових осіб. В Україні вже існують окремі ініціативи у цій сфері, такі як проєкт «ProZorro», що сприяє підвищенню прозорості у державних закупівлях, але цей досвід можна поширити і на сферу контролю за податковими органами [4].

Систематичний аналіз корупційних ризиків у податкових органах та розробка стратегій їх мінімізації є ще одним важливим напрямом удосконалення адміністративної відповідальності. У 2022 році Державна податкова служба України вперше провела комплексний аудит корупційних ризиків, що виявив понад 50 потенційних проблемних зон. На основі цього аудиту було розроблено план заходів щодо зниження ризиків, однак повна імплементація цих заходів потребує часу та координації з іншими державними органами.

Протидія корупції в податкових органах під час виконання контрольних функцій є складним і багатогранним завданням, що вимагає комплексного підходу. Вдосконалення процедури притягнення до адміністративної відповідальності за невиконання законних вимог посадових осіб податкових органів має включати запровадження сучасних технологій, підвищення кваліфікації працівників, удосконалення законодавства та посилення громадського і судового контролю. Лише поєднання цих заходів дозволить суттєво знизити рівень корупції у податкових органах і підвищити ефективність їх роботи на благо держави та громадян.

Висновки. Адміністративно-правова протидія корупції в податкових органах є важливою складовою ефективного функціонування державної системи фінансового контролю. На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що наявні механізми адміністративного регулювання мають суттєві прогалини та потребують подальшого вдосконалення з метою підвищення їх ефективності.

Шляхами такого підвищення можуть бути:

- посилення відповідальності податкових працівників за корупційні дії шляхом удосконалення правових норм, що регулюють антикорупційну діяльність у цій сфері. Існуючі норми іноді не є достатньо чіткими або суворими, що створює простір для зловживання та уникнення відповідей;
- необхідність впровадження сучасних технологій, які забезпечують прозорість і відстежуваність процесів виконання контрольних функцій. Цифровізація діяльності податкових органів може зменшити корупційні ризики через зниження людського фактора та автоматизації;

– підвищення рівня професійної підготовки та етичної культури працівників податкових органів. Проведення регулярних навчань, які спрямовані на запобігання корупції та відповідальності службовців, має стати обов'язковим елементом податкової роботи.

Загалом, ефективна адміністративно-правова протидія корупції в податкових органах вимагає комплексного підходу, що включає як законодавчі зміни, так і організаційні заходи, спрямовані на підвищення прозорості та підзвітності податкових органів під час виконання ними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Адміністративне процесуальне право: навч. посіб. / Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ ; за заг. ред. Т.П. Мінки. Х.: Право, 2013. 352 с.
2. Демський Е.Ф. Адміністративне процесуальне право України: навч. посіб. / Е.Ф. Демський. К.: Юрінком Інтер, 2008. 496 с.
3. Дяченко О. Адміністративна відповідальність державних службовців та деяких інших категорій осіб. *Вісник Академії правових наук України*. 2000 р. № 3(22). С. 66–72.
4. Про публічні закупівлі. Закон України від 25 грудня 2015 року № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>.